

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Maarten Luther - Gods instrument

(II)

Luthers theologie valt ook te typeren als de theologie van het kruis. Hij wist zich verlost door Gods geheim, welke hij nader omschreef als het geheim van het kruis. Hij vond als arm, petieterig schepsel niets in de Schrift dan Christus en die gekruisigd. Dit beproefde kind van God, dat op een keerpunt in de wereldgeschiedenis en de kerkhistorie verwaardigd werd tot een profetische taak, heeft door de diepten heen leren afzien van zichzelf. Zo kreeg hij oog voor het werk van Christus op Golgotha. Als Luther iets vertelt over zijn bekering, verklaart hij: „En ineens zag ik het. Wij leven, wij leven niet door ons doen, maar door Gods schenkende gerechtigheid in Christus. Toen werd die tekst van Paulus mij tot een porta paradisi, tot de deur van het paradijs.” En hij heeft het uitgejubeld over de wereld: „Gij, Here Jezus, zijt mijn rechtvaardigheid, ik ben uw zonde. Gij hebt het mijne als het uwe aangenomen en mij het uwe gegeven. Gij hebt aangenomen dat wat Gij niet waart en mij gegeven dat wat ik niet was.” Luther noemde dit het evangelie van de zalige ruil tussen de ziel en haar Bruidgom Christus. Dat is de kern van het evangelie naar het bekende woord van de apostel Paulus in zijn tweede brief aan de Korinthiërs: „Hem, die geen zonde gekend heeft, heeft hij voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid Gods in Hem.” (II Kor. 5 : 21)

Iemand heeft deze tekst gekarakteriseerd als het meest onlogische zinnetje uit de hele Bijbel. Dit is de omgekeerde wereld; je zou moeten zeggen: de omgekeerde hemel! Niet te begripen met je verstand, alleen maar in geloof.

Dat woord gerechtigheid werd voor Luther nu het dierbaarste woord, evenals dat woordje genoeg, waaraan hij aanvankelijk ook zo'n hekel had en dat hij als een duivels woordje betitelde. De Schriftgeleerde ging nu de Schrift zelf verstaan.

En het verstaan van de Schrift, de ontdekking van het ware evangelie, is altijd de inzet van de echte reformatie van de kerk! Men haalt de Bijbel onder het stof vandaan en draagt de boodschap van het evangelie van Christus de wereld in!

Dat roept ongetwijfeld weerstanden op. Want de natuurlijke mens, ook de natuurlijke kerkmens, is daarvan absoluut niet gediend. Een visie kan men nog wel tolereren. Men stelt er eventueel zijn eigen vurig verdedigde mening tegenover. Maar wanneer men de

mensen aan boord komt met de proklamatie: „Zo zegt de HERE”, dan moet men positie kiezen. En dan openbaren zich liefde en haat jegens God, Zijn Woord en Zijn Kerk!

Luther heeft door dit alles zijn eigen geloofsleven leren zien in het teken van de jongste dag. Hij ging de geschiedenis met andere ogen bekijken. Hij was nu verlost van de angst voor de verdoeming en leefde onbevreesd de toekomst tegemoet, omdat hij de Wereldrechter kende als zijn Verlosser. Vandaar zijn grote voorliefde voor de 110de psalm, waarin de jubel doorklinkt over de komende Messias. Hij beschouwde deze psalm als de kroon van alle messiaanse voorzeggingen.

Wat heeft Luther nu bewogen om op 31 oktober 1517 zijn 95 stellingen te bevestigen op de deur van de Slotkapel te Wittenberg? De aflaathandel! Die had gruwelijke vormen aangenomen. En een protest tegen deze geldklopperij kon en mocht niet uitblijven. In die tijd reisde de Dominicaner prior Tetzl Duitsland af. Het geld, dat men betaalde voor de verleende aflaat, zou, naar hij voorgaf, gebruikt worden voor de bouw van de St. Pieterskerk te Rome. Het kwam echter zeker voor de helft in andere handen.

Luther kwam met dit schandelijk bedrijf in aanraking, omdat, na een verbod van de keurvorst van Saksen, Tetzl tot in de buurt van Wittenberg zijn tenten opsloeg. De parochianen van Luther trokken de grens over om „zoveel genade voor een koopje te halen”. Luther waarschuwde hiertegen in zijn preken! Als biechtvader werd hij hiermee in de biechtstoel gekonfronteerd. Mensen, die kwamen biechten, vertelden hem, dat Tetzl ook aflaat verleende aan hen, die helemaal geen berouw hadden van hun bedreven kwaad. Sommigen toonden hem zelfs de aflaatbrief en dwongen hem om aan hen kwijtschelding van schulden te schenken. Nu weten wij, dat God alleen aflaat kan geven! Geen mens ter wereld heeft het recht om te zeggen: „Ik vergeef u.” (Ego te absolvo), als het gaat om zonde tegen God! Luther had dat toen nog niet door, maar worstelde om de zuiverhouding van het zogenaamde sakrament van de biecht en heeft na de Reformatie zelfs met moeite leren inzien, dat de biecht helemaal geen sakrament is. De bijbelse fundering wordt immers gemist. Tekenen en betekende zaak ontbreken!

Dit alles werd de aanleiding, dat Maarten Luther zijn 95 stellingen aansloeg. De 62e

stelling is wel de voornaamste: „De ware schat der kerk is het hoogheilig evangelie van de glorie en de genade van God.” Luther riep op tot boete.

„De ware boete”, zo zegt hij, „is niet een zaak, die men met de kerk kan afdoen, maar een innerlijk reinigingsproces, dat het hele leven duurt.” Het was absoluut niet de bedoeling van de jonge professor om hiermee de zaak op zijn kop te zetten. Ook beoogde hij aanvankelijk geen reformatie van de kerk. Hij bleef het pausdom, de priesterschap en de zogenaamde sakramenten der kerk aanvaarden. Hij was van gevoelen, dat Paus Leo X, aan wie hij een brief schreef, wel achter hem zou gaan staan. Hij dacht, dat de mensen, die zijn stellingen lazen, zich wel als zijn medestanders zouden opstellen. Maar hoevelen ook met Luther sympathiseerden, de grote meerderheid verzette zich tegen hem en bespote hem. De Romeinse curie had de zaak gauw in kannen en kruiken! Luther werd naar Rome ontboden om zich nader te verantwoorden. Maar dat wilde Maarten niet. Want hij wist, dat hij het dan hoogstwaarschijnlijk via de inquisitie met de dood bekopen moest. Hij antwoordt: „Een ketter ben ik niet, want ik ben niet veroordeeld. En dat zou moeten geschieden door een concilie. Dat de paus mij veroordeelt, zegt mij nog niets. Die kan dwalen. Trouwens zelfs een concilie kan dwalen. En als het mijn leerstellingen zou verwerven, zou ik ze ook daartegenover staande houden met de Bijbel in de hand. Want alleen Christus is het Hoofd der Kerk. Met Hem waag ik het stand te houden, als het moet tegenover de hele kerk.”

De monnik van Wittenberg heeft nu zijn eerste aarzeling overwonnen. Er is groei in zijn overtuiging, dat het zo niet langer kan in de kerk, wil het weer een kerk van Christus zijn. Hij groeit ook in durf. De HERE Zelf stuwt hem voort op de weg naar de Kerkhervorming! Luther kon niet meer terug. Hij getuigde dan ook: „De Heer trekt mij en ik volg Hem graag!” „De kerk heeft een reformatie nodig en dat is geen werk voor één mens, de paus, ook niet van veel kardinalen, maar van de gehele christenheid, ja, het is een zaak van God alleen; want de tijd van een reformatie kent alleen de Heer der tijden.”

O. Mooiweer - Enschede

KERKELIJK *Leven*

In dagen van nieuwe bezinning

(Vervolg)

Niet te haastig

Voor enige tijd (pag. 200 en 201 van deze jaargang) schreef ik een artikel met hetzelfde opschrift als hier boven. Daarin wees ik er op dat de catastrofale ontwikkeling in de vrijgemaakte kerken niet direct aan het kerkverband als zodanig, d.i. aan het feit van te leven in een kerkverband moet worden toegeschreven, maar aan de zonde in de harten. Ter illustratie gaf ik iets weer uit de historie van een gemeenschap van zogenaamde vrije kerken, welke historie duidelijk aanwijst dat het kwaad niet in het kerkverband als zodanig zit of behoort te zitten. Want het was daar alles *comme chez nous*, zoals bij ons.

Het is dus wel zaak om niet te haastige conclusies te trekken. Het gevaar daartoe is natuurlijk aanwezig omdat we wel het een en ander beleefd hebben en voor niet weinigen geldt dat dat nu al de tweede keer in hun leven is. Het is verklaarbaar dat men dan zegt: „Nu heb ik er schoon genoeg van. En nu moet het in het vervolg toch wel anders”.

Voor wat meeleeft is het duidelijk dat er een reactie is tegen het kerkverband; tegen elk kerkverband. De stemming is dan: We zijn er nu vanaf, laten we oppassen dat we er niet weer in verzeild raken.

Vanzelfsprekend geldt dat slechts voor een deel van hen, die in een breuksituatie met de in de synode van Hoogeveen vertegenwoordigde vrijgemaakte kerken verkeren. Want de kerken in Noord-Holland leven rustig voort in het kerkverband, dat zij hebben aangegaan in het verleden en houden hun meerdere vergaderingen ter onderlinge contactoefening en beraadslaging. En er is verder nog regelmatig een classicale vergadering in het ressort van de classis Kampen. Voor zover ik kan nagaan zijn de kerken in Noord-Holland daarmee gelukkig en tevreden. En ik geloof, dat zij in dat opzicht bevoorrecht zijn.

Vrije kerken

In de volksmond is over de conferentie, die onlangs op de Ernst-Sillehoeve gehouden is gesproken als over een conferentie van „vrije kerken”. Dat spraakgebruik kwam niet zo maar uit de lucht vallen. Daar zat natuurlijk de gedachte achter, dat het een conferentie van kerken was die uit het kerkverband waren geraakt, hoe dan ook en daardoor nu werkelijk vrij geworden waren.

Daarbij werden dan enkele dingen over het hoofd gezien. In de eerste plaats wel dat de kerken van Christus vrij zijn, vrijgemaakt door het geloof. Alleen door het geloof is een mens werkelijk vrij en dat geldt ook van de vergadering der gelovigen in de kerk. Alleen door het geloof is zij vrij. Als gij in mijn woord blijft, zijt gij werkelijk discipelen van Mij en gij zult de waarheid verstaan en de waarheid zal u vrijmaken, zegt Jezus tot de Joden die in Hem geloofden, Joh. 8 : 31 en 32. Gods kinderen zijn werkelijk vrij, want de wet van de Geest des levens heeft u in Christus Jezus vrij gemaakt van de wet der zonde en des doods, schrijft Paulus aan de gemeente te Rome, 8 : 2. Want het hemelse Jeruzalem is vrij; en dat is onze moeder, Gal. 4 : 26.

Als een kind van God dit goed bedenkt en door het geloof in die vrijheid leeft, valt veel krampachtigs van hem af. Hij bedenkt dan dat in Christus een licht is opgegaan, dat over zijn gehele leven vertroostend en bevrijdend schijnt. Zijt gij als slaaf geroepen, bekommer u daarover niet, maar ook als gij vrij kunt worden, maak er dan temeer gebruik van, 1 Cor. 7 : 21. Nietwaar, hier is wel alle krampachtigheid zoek. Natuurlijk, want de slaaf, die in de Here geroepen werd, is een vrijgelatene des Heren, vers 22.

Een kerk, die in geen kerkverband leeft, kan de werkelijke vrijheid missen door een gebondenheid aan overleveringen van mensen, die vreemd zijn aan het evangelie, of door gebondenheid aan allerlei idealisme en extase, die aan het vlees ontsproten zijn.

Door in een kerkverband te treden als de „Dordtse kerkorde” kent, worden de vrije kerken van Christus niet dienstbaar aan mensen en verliezen zij hun vrijheid niet. De toetreding — in het verleden veelal — was vrijwillig. Geen enkel besluit, dat ingaat tegen Gods Woord of de in de kerkorde aangegeven overeenkomsten, heeft naar art. 31 enige rechtskracht. Wordt dit fundamentele artikel door andere kerken geschonken, zodat zij over zusterkerken gaan heersen, dan staat niets hun vrijheid in de weg om het kerkverband te verbreken. Men kan daarom niet spreken van vrije kerken om aan te duiden kerken, die niet in een kerkverband staan. Dit is principieel onjuist. Dit zou ook niet kloppen op de situatie van de Noordhollandse kerken en van die in het ressort van de classis Kampen. En het is bovendien ietwat verwarrend, omdat het gemakkelijk de gedachte voedt alsof het staan in een kerkverband automatisch de vrijheid inperkt of daarvan berooft.

Een misvatting

Het is een misvatting te menen, dat het samenleven in een kerkverband de beroving betekent van de vrijheid, waarin Christus zijn gemeenten heeft gesteld. In de practijk kan het wel die kant uitgaan door de zonden van de mensen, maar dat is niet beslissend. In de practijk kan een kerkeraad ook de tucht misbruiken en in plaats van daarmee de zonden te straffen hen uitdrijven, die heilig leven naar het Woord van God. Men kan, om dat euvel te keren, dan wel gaan zeggen: „Maar de kerkeraad moet ook geen tucht oefenen, dat moet de gemeente doen”, maar daarin ligt ook geen garantie dat het goed zal gaan. Als in de gemeente de partijvorming optreedt kan de meerderheid gemakkelijk de minderheid uitdrijven en dat is in de practijk ook wel gebeurd. Geen enkel systeem kan tenslotte de zonde verhinderen. Je mag al blij zijn als je door bepaalde regelingen een beetje ten gunste kunt werken en enige uitwassen kunt voorkomen. We leven nu eenmaal in een onvolmaakte wereld en in een onvolmaakte kerk!

Het kerkverband betekent niet in zichzelf de beroving van de vrijheid, die Christus aan zijn kerk gaf. Dat kan wel, als het kerkverband van een hiërarchische structuur is, maar dat behoort natuurlijk niet het geval te zijn. De Gereformeerde Kerken van de Reformatietijd hebben in hun kerkorde tegen die hiërarchie willen waken en daartoe in het eerste artikel van hun kerkorde gezet dat de ene kerk niet over de andere heersen zal. Van zo fundamentele betekenis achtten zij de vrijheid, die Christus aan de plaatselijke kerken gegeven had. Ze hadden dan ook zo juist ondervonden dat het anders kan, nl. in de Roomse kerk!

Nu las ik in ons eigen blad dat hiermee in strijd zou zijn dat de meerdere vergaderingen zeggenschap, *dicio* hebben. U vindt dat in art. 36 van de kerkorde, waar staat dat de classis

G. Janssen - Amsterdam

hetzelfde zeggen heeft over de kerkeraad als de particuliere synode heeft over de classis en de generale synode over de particuliere.

De eerste fout, die hier gemaakt wordt is dat uitgegaan wordt van het Latijnse woord *dicio*, dat inderdaad zeggenschap, gezag betekent. Maar in de officiële Nederlandse tekst staat het woord: zeggen, dat ons brengt in de sfeer van: uitspraak. Dan zegt het artikel eenvoudig, dat de uitspraak van een meerdere vergadering altijd behoudens het in art. 31 bepaalde bindend is voor een mindere vergadering. Prof. Deddens heeft in zijn inaugurele oratie duidelijk gemaakt, dat dit artikel in de kerkorde is opgenomen om tegen te gaan dat grote kerken in onderscheiding van kleine zich niet zouden storen aan wettig genomen besluiten van meerdere vergaderingen en dat mindere vergaderingen besluiten zouden nemen, die tegen die van meerdere vergaderingen ingaan, altijd behoudens het in art. 31 K.O. bepaalde. Dit artikel wil dus willekeur en individualisme tegengaan. Om het in de woorden van prof. Deddens zelf te zeggen: het artikel richt zich tegen „een ongemotiveerd ingaan tegen de afgelegde gelofte van art. 31, om besluiten, waarop het voorbehoud niet van toepassing is, aan te nemen en uit te voeren”, pag. 14.

De tweede fout is, dat individualisme verward wordt met vrijheid. Tekenend is in dit verband, dat de schrijver verwijst naar de Noordhollandse Kerkbode, waarin ik geschreven had dat het goed en schriftuurlijk is dat een kerk zich bij een meerderheidsbesluit neerlegt. Dat zou dan betekenen zich bukken onder het gezag van meerdere vergaderingen en in strijd brengen met de vrijheid der kerken.

Naar mijn vaste overtuiging is het tegendeel het geval. Wie werkelijk in de vrijheid van Christus staat heeft geen behoefte om zijn eigen mening overal te volgen en die door te zetten. Hij kan zich rustig neerleggen bij een besluit, dat hij mogelijk liever anders had gehad. De krampachtige mens, die geen diepe en krachtige innerlijke vrijheid bezit, kan dat niet of uiterst moeilijk.

De individualist kan dat ook niet. Hij moet altijd en overal zijn eigen gang gaan en zijn eigen mening volgen. De reden daarvan kan zijn, op religieus terrein, dat hij zich meer dan anderen door Gods Geest geleid waant. Dit kan zich ook groepsgewijs voordoen.

Dit leidt ons tot de vraag, wat we eigenlijk met een kerkverband doen en wat de zin van meerdere vergaderingen is.

De zin van meerdere vergaderingen

Wanneer ik hierover een enkele opmerking maak, wil ik dat ditmaal doen in aansluiting aan wat prof. Greijdanus daarover geschreven heeft.

Dit naar aanleiding van een verwijzing van br. Muys, de schrijver van het artikel *Dicio* in het nummer van 24 okt. jl. Hij schrijft nl. dat prof. Greijdanus naar aanleiding van het zeggenschap toekennen aan meerdere vergaderingen in de kerkorde geschreven heeft over een ander stuk van de kerkorde, nl. dat geen kerk over andere zal heersen. Dit zal elke lezer doen denken, dat prof. Greijdanus van die zeggenschap niet veel moest hebben, maar dit is onjuist. De woorden: naar aanleiding van, deugen hier echt niet.

Prof. Greijdanus heeft bestreden dat de meerdere vergaderingen een eigene, oorspronkelijke, niet afgeleide autoriteit en macht van rechtspraak hebben, De Reformatie, 19de jaargang, pag. 28. Maar hij verdedigt het recht van de meerdere vergaderingen om besluiten te nemen die rechtsgeldigheid in de kerken zullen hebben, behoudens het in art. 31 K.O. voorziene geval.

Nu is natuurlijk het zeggen van prof. Greijdanus op zichzelf in het geheel niet beslis-

send. Daarom geven we graag zijn argumentatie door, die getuigt van scherp en ootmoedig christelijk denken.

We luisteren: „Daarbij verbinden de kerken zich niet tot onderwerping aan de meerdere vergaderingen, maar tot de gezamenlijke onderwerping aan Gods Woord. En omdat niet alles letterlijk in Gods Woord voorgeschreven staat, en dus voor onderscheiden zaken of regelingen uit Gods Woord afgeleid, geredeneerd moet worden, wat, bij onze verdorvenheid en verduistering door de zonde, de mogelijkheid of het gevaar van vergissing meebrengt, verbinden de kerkeraden zich, in het besef van eigen zwakheid en kortzichtigheid, om niet maar op eigen oordeel wat naar Gods Woord is, af te gaan, doch met elkaar ter meerdere vergadering te raadplegen, en dat als naar den Woorde Gods te beschouwen en te volgen, wat „door de meeste stemmen goedgevonden is”, enz. „tenzij het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods”, enz. Het is hierbij dus geheel een zich onderwerpen aan Gods Woord, een zich verbinden om dat te doen. Slechts komt daarbij de vraag op, hoe daarbij de eischen van Gods gekend worden: alleen door eigen inzicht en oordeel, of ook door gezamenlijke beraadslaging en beslissing...”, De Reformatie, 19de jaargang, pag. 43.

Hier is de spijker op de kop getikt. Weten wij het alleen, of is het raadzaam elkaar te raadplegen en in zaken, die het kerkelijke leven raken, met elkaars oordeel te rekenen en te handelen in gezamenlijke beraadslaging?

Prof. Greijdanus koos beslist voor het laatste.

En hij beweegt zich daarbij in de lijn van de Heilige Schrift. We kunnen natuurlijk een prachtige theorie ontwerpen over de onderscheidenheid van de gemeenten en dan pomen, dat elke gemeente zelf moet komen tot het gestalte geven aan haar dienst van God, maar dit kan natuurlijk gemakkelijk leiden tot zulk een uiteengroeien, dat het moeilijk wordt elkaar te herkennen en het kan ook leiden tot een op belangrijke punten volkomen tegengesteld handelen. En dit op zijn beurt kan de gelovigen in verwarring brengen.

De Heilige Schrift wil zeker geen dodende eenvormigheid. Elke gemeente heeft haar eigen ligging en historie. Men moet er eens op letten hoe in de kerkorde daar óók rekening mee gehouden wordt! Maar de Bijbel wil toch wel op bepaalde, niet onbelangrijke punten eenstemmigheid van handelen. Zoals in alle gemeenten der heiligen moeten de vrouwen in de gemeente zwijgen, schrijft Paulus aan de gemeente van Corinthe, 14 : 34. Het gaat ons nu niet om dit punt zelf, waarover heel wat te zeggen zou zijn, maar om het feit, dat de apostel op dit door hem belangrijk geachte punt nadruk legt op de eenstemmigheid der gemeenten. Corinthe moet zich houden aan de algemene gedragslijn, schrijft hij. En de gemeente daar moet niet menen, dat zij het beter weet en daarom wel haar gang kan gaan. Of is het Woord van God bij u begonnen? Of heeft het alleen u bereikt, vraagt Paulus? Zijn toon is hier zelfs een beetje sarcastisch. Dat hoogmoedige en eigengereide van de Corinthiërs wijst hij enigszins scherp af.

De aard van meerdere vergaderingen

Dit brengt ons als vanzelf tot de vraag wat de aard van meerdere vergaderingen is. Men kan hierover gemakkelijk hiërarchisch denken en geheel in de geest van onze tijd er smalend over spreken als hogere instituten, die zoeken te heersen.

Vanzelfsprekend is daartoe in de loop van de geschiedenis meermalen aanleiding gegeven. In elks hart zetelt nu eenmaal een paus. Maar met kerkeraden staat het in wezen precies evenzo. Hun taak is ook niet om de gemeenten te overheersen, maar ze te dienen in het leiding geven uit de Schriften. Maar hoe vaak zijn het geen organen geweest, die meenden geroepen te zijn tot louter gezags-oefening? Hetzelfde geldt ook van de ambten, ook van dat van de predikanten. Zij hebben de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, Ef. 4 : 12, niet als heerschappij voerend over hetgeen hun ten deel is gevallen, maar als voorbeelden der kudde, 1 Petr. 5 : 3. Maar hoe vaak hebben zij gemeenten niet getyranniseerd en moest er gesproken worden van dominantie!

Maar we zullen nu toch zeker niet de ker-

keraden gaan afschaffen en het predikantschap voor een verwerpelijke zaak gaan verklaren? Misbruik heft het rechte gebruik niet op. Zo staat het ook ten aanzien van de meerdere vergaderingen.

Ze zijn geen hogere vergaderingen, met ambtelijk gezag door Christus bekleed! Verre daarvan. Naar hun aard zijn ze samenkomsten van verschillende kerken. Tenminste, men tracht dat zoveel mogelijk te verwerklijken. Het is onmogelijk, dat die kerken in het geheel tezamen komen. Dat laat de praktijk eenvoudig niet toe. Zelfs gehele kerkeraden kunnen niet tezamen komen. De lichamen worden dan te log om te handelen en besluiten te nemen. Daarom komen de kerken samen door middel van hun afgevaardigden. Maar met de bedoeling om samen te beraadslagen, elkaar te helpen, de zaken van gemeenschappelijk belang met elkaar te bespreken en ook op elkaar in christelijke liefde toe te zien.

Zo heeft men de meerdere vergaderingen te zien.

Oorspronkelijk is dan ook vastgelegd in verschillende besluiten, dat de daar behandelde zaken eerst op de kerkeraden en andere mindere vergaderingen besproken zouden worden, opdat op de meerdere vergaderingen werkelijk het gevoelen der kerken zou worden gehoord, en de afgevaardigden niet uit eigen autoriteit allerlei besluiten zouden nemen. Hoe dat momenteel in de verschillende classes toegaat, is me niet bekend. Aan deze regel wordt op de vergaderingen van de classis Amsterdam, zolang ik deze bijwoon, stevig de hand gehouden. Haar besluiten zijn in dit opzicht werkelijk kerkelijke besluiten. De kerkeraden hebben van tevoren hun oordeel laten gaan over die zaken, die tot de kerken in het gemeen behoren en ook in andere zaken worden zoveel mogelijk eerst de kerkeraden geraadpleegd.

Natuurlijk is dit een vrij omslachtige wijze van werken en komt daarvan in meerdere vergaderingen dan de classes niet alles terecht. Daarom zou het overweging verdienen om in belangrijke aangelegenheden de rapporten eerst toe te zenden aan de mindere vergaderingen om hun oordeel te vragen en pas daarna een beslissing te nemen. Als ik me niet vergis gebeurt dat momenteel in de Hervormde Kerk. Men krijgt dan dat niet zo gemakkelijk besluiten genomen worden, die niet werkelijk in de kerken leven en over hun hoofden heen genomen worden. En deze wijze van werken lijkt me effectiever en minder omslachtig. Meerdere vergaderingen verliezen dan wel geheel de mogelijkheid om organen boven de kerken te worden en het gemeenschappelijk overleg wordt veel beter effectueerd. We moeten niet bang zijn om de kerkorde en wijze van werken aan te passen aan de tijd, waarin we leven. Het gaat ten slotte in alles om het gezamenlijk welzijn van de kerken. En onverantwoorde beslissingen, als bijvoorbeeld de Synode van Hoogeveen heeft genomen, zouden zo veel moeilijker genomen kunnen worden. De kerken zelf beslissen dan veel meer. Men kan ook beide methoden combineren!

Het is uit het bovenstaande wel duidelijk, dat de classisvergaderingen als samenkomsten van kerken het meeste een werkelijk kerkelijk karakter vertonen. Daar komen de rechtstreekse afgevaardigden der kerk samen. Dit zijn dan ook de belangrijkste vergaderingen in het gereformeerde systeem van kerkelijk samenleven, en als zodanig zijn ze ook altijd erkend. Slechts wanneer de hiërarchie soms ongemerkt haar intrede deed, werden de generale synodes de belangrijkste vergaderingen geacht, een kwaad, waarin de vrijgemaakte kerken ook weer zijn vervallen. De nadruk moet blijven liggen op het belang van goed functionerende classisvergaderingen. Daar kan de onderlinge hulp en bijstand en het onderling beraadslagen en op elkaar toezien werkelijk effectief gemaakt worden. Zij zijn voor het goede kerkelijke leven in de loop der eeuwen dan ook van onschatbare betekenis geweest. De buiten het verband geraakte kerken zullen er ook de minste moeite mee hebben alvast deze vergaderingen te gaan houden, waarbij het noch nodig noch waarschijnlijk mogelijk zal zijn zich aan de oude indelingen te houden.

Men is dan samen weer in staat te zorgen voor een goede gang van het beroepingswerk,

ook kleine gemeenten te helpen en alle willekeur, waaraan we allemaal bloot staan, te voorkomen. Het Nieuwe Testament leert ons ook duidelijk de regionale verbondenheid der verschillende gemeenten van Christus. Zo kan Paulus zijn brieven schrijven aan de gemeenten van Galatië. Het zijn de Macedonische gemeenten, die Titus met elkaar aanwijzen als reisgenoot van Paulus voor het liefdewerk voor de kerk van Jeruzalem

Wanneer we ons ernstig in de gegevens van de Heilige Schrift verdiepen, dan vinden we daarin duidelijk en op verschillende manier gesproken van de saamhorigheid der plaatselijke kerken van Christus, die zich wars van alle menselijke heerschappijvoering tezamen gebonden weten aan het Woord van God en op die basis elkaar erkennen. Men moet er het hele Nieuwe Testament eens op na lezen om in te zien welk een intensief contact en meeleven er met elkaar was. Alle particularisme was hun vreemd. Bij alle gebrek was er toch een rijk Geestelijk leven, Ef. 4 : 3.

De 'Open' avondmaalstafel

III

In onze vorige artikelen hebben we gesteld dat een 'open' avondmaalstafel, toegankelijk voor Jan en alleman, zonder opzicht en tucht van de zijde van de gemeente en de kerkeraad, een verwerpelijke zaak is. Daarbij gaven we echter het volgende te bedenken:

1. dat opzicht en tucht slechts gaan over bekende, openbare zonden en dat verborgen en heimelijke zonden zich uit de aard der zaak aan opzicht en tucht onttrekken;
2. dat noch de gemeente noch haar kerkeraad in staat zijn mensen, die in heimelijke zonden vielen of daarin leven, te ontmaskeren en van het avondmaal te weren;
3. dat alle opzicht en tucht in grotere gemeenten en in grotere plaatsen altijd gebrek-kig is;
4. dat de gemeente en haar kerkeraad goed doen ten aanzien van vreemdelingen de praktijk te doen gelden dat dezen, wanneer zij dat begeren, aan het avondmaal deel kunnen nemen, ook al zijn ze niet in staat een briefje van hun kerkeraad te overleggen. Voor hun deelneming aan het avondmaal dragen zij alleen de verantwoordelijkheid. Nemen zij aan het avondmaal deel terwijl zij in ergerlijke zonden leven, dan eten en drinken zij weliswaar zichzelf een oordeel, maar men mag niet zeggen dat door hun aangaan aan de maaltijd des Heren de toorn Gods over de ganse gemeente wordt verwekt.

Wij menen dat dit vroeger altijd de praktijk bij de Gereformeerden geweest is. Zo hebben wij het gekend in onze jeugd. In een burgerlijk prominente familie in onze geboorteplaats waren dikwijls duitse familieleden gelogeed. Lutherse mensen. Maar ze namen aan het avondmaal in de Gereformeerde kerk ongehinderd deel.

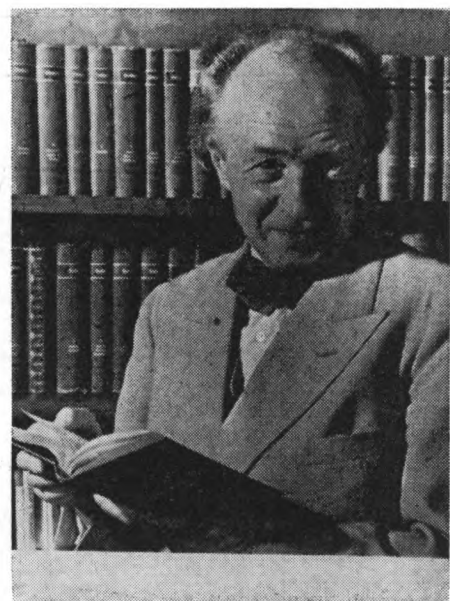
We achten deze praktijk ook juist. Gesteld dat ten tijde van het avondmaal een vreemdeling zich meldt die verklaart met ons 'eenzelfde kostbaar geloof' verkregen te hebben, en die vraagt met ons de dood des Heren te mogen verkondigen — op welke grond zouden wij dan weigeren aan zijn verzoek te voldoen?

Wij hebben toch niet het recht naar onze

vervolg op pagina 251

G. Visee - Kampen

MEESTER DROMER

Ernst Wiechert

Hiermee is voldoende duidelijk geworden, wat het achterland is van Wiecherts leven en de achtergrond van Wiecherts werk. Een harde dissonant tussen de bossen en de stad, het hart en het rumoer, de natuur en de civilisatie, het geloof en de wetenschap, het stilte en het hoofd; en zodoende wat iedere dissonant bij een gevoelig mens teweeg brengt: melancholie, verterend verdriet, onzegbaar lijden, spanning en strijd. Dit alles betekent voor een mens als Wiechert, met zijn aanleg en met zijn begaafdheid, dat hij de dingen van het leven een verandering moet laten ondergaan om ze in zijn levensloop te kunnen onderbrengen. Niet een verandering in een andere werkelijkheid, maar in die van een hogere waarheid, en wel in die van de kunst. Vandaar dat in al zijn boeken, natuurlijk in de eerste maar ook nog in de allerlaatste van zijn leven, op de één of andere manier het ruisen van de bossen en de stilte van de oostelijke wereld te horen is. En zoals de „Wälder” en de „Menschen” van zijn vaderland waren voordat de fronten van twee wereldoorlogen er over heen gingen, zo is ook de stijl waarin hij mediteert: stil, geborgen in het grote zwijgen. Het is niet toevallig, dat het enige boek dat de Zwitserse schrijver Max Picard aan Ernst Wiechert opgedragen heeft, tot titel heeft: *Die Welt des Schweigens*. Ernst Wiechert heeft zijn afkomst nimmer verloochend.

Wiecherts verdere levensloop kan ik in het kader van deze lezing maar heel summiër schetsen. Van 1905 tot 1911 studeerde hij natuurwetenschappen, engels, geologie, filosofie en Duits aan de Albertus-universiteit in Königsberg. Gedurende zijn studententijd was hij een jaar lang huisonderwijzer bij de Baltische baronnenfamilie Von Grotthuss, eerst op de Koerische Nering, later in Memel. De oude adel die deze familie kenmerkte, heeft een diepe indruk gemaakt op Wiechert, en in vele van zijn boeken is een duidelijke herinnering aan deze periode terug te vinden. Ook de gebroeders Liljecrona uit *Missa sine nomine* kwamen uit de Baltische landen. Na het staatsexamen in 1911 was hij 22 jaar lang onderwijzer aan middelbare scholen te Königsberg en (van 1930 af) te Berlijn. Wiechert moet als leraar bijzonder geliefd zijn geweest. Hij stond niet boven maar naast zijn leerlingen, en dat was in het verburgerlijkte, Pruisische klimaat van voor de eerste wereldoorlog zoets als een sociale revolutie. Hij ging niet alleen naar de school en gaf daar het beste wat hij had, maar dikwijls gingen zijn leerlingen ook naar hem, en ook daar op zijn studeerkamer stelde hij zijn hart voor hen open. Wiechert was een „magiër van het woord”, niet alleen van het geschreven woord, maar ook van het gesproken woord, en van de gevaren daaraan verbonden was hij zich goed bewust. Wat hadden de Nazi's deze magiër van het woord graag achter de zegewagen van die andere magiër van het woord, hun grote leider, gespannen! Ze begrepen niet, dat men met woorden kan haten, maar dat men met woorden ook kan liefhebben.

Een paar weken voor de zomervakantie van 1912 stierf Wiecherts moeder, nadat zij vergif had ingenomen en om vergeving had gevraagd. Ziekte, arbeid en zorgen hadden haar moe gemaakt voor de tijd; Wiechert wist hoeveel hij van zijn moeder had geërfd, en in veel van zijn boeken glijdt haar schaduw over de bladzijden. In deze zomer trouwde Wiechert met een meisje uit de „Heimat”, maar het is nooit een gelukkig huwelijk geweest. Haar wereld was een andere dan de zijne en zij verstond niet, dat haar man niet alleen tegenover haar een taak had maar ook tegenover de wereld van het boek. Ruim vijftien jaar later ontmoette Wiechert zijn latere tweede vrouw en de vriendschap met haar gaf in Königsberg een schandaal. De autoriteiten stelden hem voor de keus: de band met zijn vriendin doorsnijden of overgeplaatst worden naar een kleine stad in de provincie. Wiechert weigert hierop in te gaan, hij dient zijn ontslag in, verlaat de echtelijke woning en gaat in een kleine voorstad wonen om zich geheel te wijden aan zijn boeken. Hij werkt als een bezetene en hij beseft, dat hij alleen in het kunstenaarschap zijn schulden kan rechtvaardigen. En dan, midden onder het werk, de plannen, de dromen, komt het bericht dat zijn vrouw gestorven is. Het laatste wat ze opgeschreven had, was een woord van vergeving voor hem. De jonge predikant verwijt niemand iets, noch de levenden noch de dode. Hij oordeelt niet, hij beklagt niet. Hij legt alleen maar alles in Gods hand en laat het daar rusten tot het jongste gericht. En zo brengt Wiechert de dode terug naar de „Heimat”, haar

die mijn hand vertrouwd had. Maar die hand was niet de juiste geweest. Het was een hand die verzen schreef en zulke handen zijn bedreigd en gevaarlijk voor allen, die het geluk willen en niet het vers.

Het blijkt, dat er bij Wiecherts ontslag een ambtelijke fout is gemaakt, en de autoriteiten vragen hem een betrekking in Berlijn te willen aanvaarden. In 1930 verhuist hij daarheen en in 1932 trouwt hij met zijn tweede vrouw.

Maar inmiddels ben ik al ver op de geschiedenis vooruit gelopen. In 1913 had Wiechert zijn eerste boek geschreven, *Die Flucht*.

Peter Holm, die in de stilte van de bossen is opgegroeid, komt in het lawaai van de stad, studeert, wordt onderwijzer, verliest zijn ouders en stort in elkaar door de botte wereld van de burgerlijkheid en de dood van zijn vrouw. Hij trekt zich terug op het platteland, mislukt in het boerenbedrijf en vindt de verlossing in zelfmoord.

Van 20 tot 26 augustus 1914 woedde de slag bij Tannenberg, in de Oostpruisische „Heimat”, en in het volgende jaar nam Wiechert dienst in het leger als oorlogsvrijwilliger. Enkele jaren vocht hij aan het oostfront, in het westen van Rusland; in het laatste oorlogsjaar werd hij bij Sarcy in Frankrijk gewond. In de oorlog zag Wiechert de ontgoddelijking van de mens en begon hij te twijfelen aan de zin en de orde van de wereld. Jarenlang heeft de problematiek van de oorlog en van de terugkeer in de maatschappij hem bezig gehouden. In het begin van de twintiger jaren schreef hij onder andere *Der Wald*.

Henner tracht in de stilte van het bos de ervaringen van de oorlog te overwinnen. Tegen vertegenwoordigers van de zgn. beschaving verdedigt Henner de heiligheid van het bos, zijn „groene god”, door het bos voor de ogen van de indringers in brand te steken. Zijn heiligdom is gered en eens zal een nieuwe tempel uit de oude ongeschonden wortels oprijzen.

Toch begon Wiechert in deze tijd zijn scepsis te overwinnen en raakte hij steeds meer onder invloed van Goethe's ideaal van de ware menselijkheid. In 1926 schreef hij *Der Knecht Gottes Andreas Nyland*, en het is wel interessant om hier bij te vermelden dat Wiechert zelf door tante Veronika en later ook door zijn tweede vrouw altijd Andreas werd genoemd.

Andreas Nyland, student in de theologie, komt uit de oorlog terug, diep onder de indruk van zijn eigen schuld en die van de mensheid. Hij besluit zichzelf te verloochenen en letterlijk Christus na te volgen. Hij ondervindt, dat het onmogelijk is om de wereld door zijn voorbeeld te veranderen, en keert terug in de stilte om „de sterren door zich heen te laten schijnen en de wind in zijn aderen te laten klinken” en zo op Gods genade te wachten.

In deze tijd maakte Wiechert zijn eerste buitenlandse reis en kwam hij bevrijd, als een herboren mens, in Königsberg terug. In deze tijd ook begon hij veel te publiceren in kranten en tijdschriften, en verschenen er novellen en boeken van zijn hand. Verschillende van zijn werken werden bekroond en hij begon ook in het buitenland een naam te krijgen als schrijver. Omdat wij het gevaar lopen door de vele bomen het bos niet meer te zien (wel een toepasselijke beeldspraak voor het werk van Wiechert!), beperk ik me tot het noemen van zijn belangrijkste romans. In 1932 verscheen het boek *Die Magd des Jürgen Doskocil*, het eerste boek waar de oudere Wiechert nog goed over te spreken is, een boek dat ik persoonlijk door zijn grote simplicitéit nog altijd een van de beste invalspoorten in het werk van Wiechert vind. Bij de Zuid-Hollandsche Uitgevers Maatschappij is er ook een Nederlandse vertaling van verschenen.

De veerman Jürgen Doskocil wordt door kinderen en volwassenen bespot. Het meisje Marte houdt echter van Jürgen met een voor hem onbegrijpelijke liefde. Een rondtrekkende mormoon tracht hem Marte afhandig te maken door zijn beloften over de „Gouden Stad”. Maar de liefde van man en vrouw is sterker dan het sectarische geloof. Het hele verhaal ligt ingebed in het dromerige, oost-pruisische land.

In deze jaren ging Wiecherts gezondheid hard achteruit. Dag en nacht waren slechts in zoverre onderscheiden, dat de ene helft aan de school, de andere helft aan zijn boeken gewijd was. Een lichte longtuberculose was het gevolg en in 1933 werd hij gepensioneerd. Samen met zijn vrouw (hij was in 1932 hertrouwd) verhuisde hij uit Berlijn naar Ambach aan de Starnberger See, ten zuiden van München. Daar werd het in 1934 gepubliceerde boek *Die Majorin* geschreven.

Michael Fahrenheit keert ontworteld en verbitterd uit de oorlog terug, en leeft als jager het leven van een eenzame. De Majorin laat hem door haar voorbeeld en liefde weer de zin van het werk en het leven zien.

Ook in Ambach ontstond het eerste deel van Wiecherts autobiografie *Wälder und Menschen*, waarschijnlijk wel één van de fijnste boeken die hij ooit geschreven heeft. In 1935 bezocht hij voor het laatst de „Heimat” en zag hij voor het laatst zijn vader, die twee jaar later overleed. Inmiddels liep Wiechert al tegen de vijftig en toen ontstond er een vriendschap zoals er maar weinigen in ons leven zijn en die van zeer grote invloed op hem is geweest. Wiechert las het boek *Das Menschensicht* van de Zwitserse arts en cultuur-filosoof Max Picard. Hij schreef een van zijn weinige grote boekbesprekingen en veel later ontving hij een kaart van Picard, die Wiechert lang in de handen hield en vele malen herlas. Hier was nu juist dat, wat hij in duizenden brieven niet gevonden had, maar wat er toch moest zijn, als het „evenbeeld Gods” nog bestond op deze aarde. Er kwam een boek, er kwamen brieven, en toen kwam er een uitnodiging. En op een van zijn voordrachtreizen in het buitenland, logeerde Wiechert enkele dagen bij Picard. Na afloop van deze dagen,

DOOR KOOS VEEFKIND

die voor beiden een ontdekking waren geweest, namen zij afscheid op het station van Lugano. Het regende en een zware, warme wind waaide door de nacht. Picard bleef staan en pakte Wiecherts arm. „Ze zullen weer een oorlog voeren, die nieuwe lieden”, zei hij. „En ze zullen hem verliezen. De regen en de storm zullen meehelpen, dat ze hem verliezen...” Het was de laatste profetie die Wiechert in tien jaar van hem hoorde. Het was in het jaar 1936.

Hij stond op het perron in Lugano, toen ik wegging. Klein, treurig en als verlaten. Maar voor mijn besef was hij door een gulden wolk omhuld en zo bleef hij voor mijn ogen en in mijn hart. Hij wist, waar ik heen ging, hij alleen. En al die tien jaar heeft hij daar zo gestaan en me nagekeken, de belichaming van al diegenen, die tien jaar lang in dat land voor mij gebeden hebben. Want het was een vroom land, zoals hij de vroomste is van alle mensen die ik ken.

Picard kreeg gelijk. Ze gingen weer oorlog voeren, „die nieuwe lieden”. In december 1936 was het huis klaar, dat Wiechert in Ambach had laten bouwen: Hof Gagert heette het. En boven Hof Gagert pakte het onweer al samen, dat „die nieuwe lieden” over het leven van Ernst Wiechert zouden laten losbarsten. In 1933 had Wiechert *Das Spiel vom deutschen Bettelmann* geschreven, en de „nieuwe lieden” vonden dat hij er maar een ander slot aan moest maken. Dat was het eerste grommen van het naderende onweer. In hetzelfde jaar, op 6 juli 1933, had Wiechert in een stampvolle aula van de Müncher universiteit de studenten toegesproken over het thema *Der Dichter und die Jugend*, waarin hij de „nieuwe lieden” fel had aangevallen. Twee jaar later had hij weer een uitnodiging ontvangen om in München te spreken. Hij vroeg een paar dagen uitstel, en de „nieuwe lieden” lieten doorschemeren, dat zij alles zouden vergeten als hij voor hun rijk wilde „toveren” in plaats van voor de vernederden en de beledigden. Wiechert „toverde”, maar niet voor het derde rijk. Op 16 april 1935 sprak hij weer tot de studenten, nu was het onderwerp *Der Dichter und seine Zeit*, en daaruit bleek wel dat Wiechert geen bloed-en-bodem-schrijver was. Hij schreef wel bodem-boeken, maar dan een bodem waarop de liefde groeide en niet de haat. Onder de toehoorders bevond zich Herr Himmeler. De volgende dag bezwoer Wiecherts uitgever hem, deze toespraak niet uit te geven.

Maar er was geen uitgever en geen krant nodig. De rede was gestenografeerd en ging, vermenigvuldigd, in honderden en duizenden exemplaren de grenzen over de wereld in.

Juist nu ik dit hoofdstuk schrijf (1947, V.), lees ik in de Saturday Review of Literature een bespreking van de Amerikaanse uitgave van *Totenwald* en ter inleiding een herinnering, hoe de criticus in het voorjaar van 1935 in Praag bezoek kreeg van iemand uit Duitsland, en deze mijnheer legde een brood voor hem op tafel en vroeg om een mes, omdat hij „een bijzondere kruimel uit dit brood wilde halen”. Het was een bundeltje met priegelletertjes volgeschreven papieren, in gewast linnen gehuld. Het was de tekst van mijn rede.

De pers kreeg haar bevelen, de geheime staatspolitie, de literatuurkamer, de tijdschriften, de radio. Een steeds groeiende muur van eenzaamheid werd er om Hof Gagert opgetrokken. Het jaar daarop weigerde Wiecherts uitgever het allegorische verhaal *Der weisse Büffel* te publiceren. In maart 1938 weigerde Wiechert mee te stemmen over de aansluiting van Oostenrijk bij Duitsland, en in april van datzelfde jaar weigerde hij een bijdrage voor de winterhulp, „zolang dominee Niemöller wederrechtelijk vastgehouden wordt en zijn vrouw in een hachelijke positie verkeert.” Ernst Wiechert was een gevaarlijke staatsvijand geworden. Op vrijdagmorgen 6 mei 1938, 's morgens om zes uur stond de Gestapo voor de deur van Hof Gagert. Dagboeknotitie van deze dag:

9 tot 4 huiszoeking. Dan vertrek. Amsel (zijn vrouw, V.) erg flink. Drie-persoonscel, dromen over Amsel. Weinig geslapen... Bijbel gelezen.

Dagboeknotitie van de volgende dag, zaterdag 7 mei 1938:

9-1 verhoord... Geschaakt. Gedachten over de menselijke waardigheid. Moeilijke avond. Bijbel.

Wiecherts dagboeknotities, die pas drie jaar geleden konden worden gepubliceerd, lopen tot 2 juli 1938. Toen werd hij van de politie-gevangenis in München overgebracht naar het concentratiekamp Buchenwald. Eind augustus 1938 werd hij wegens ernstige ziekte vrijgelaten, nadat Goebbels hem had bedreigd, dat hij bij hernieuwde kritiek fysiek vernietigd zou worden. Een jaar later heeft Wiechert zijn ervaringen in gevangenis en concentratiekamp op schrift gesteld onder de titel *Der Totenwald*, dat samen met *Der weisse Büffel* in een nederlandse vertaling verschenen is. Zeven jaar lang, tot het eind van de oorlog stond Wiechert onder Gestapo-bewaking. Hij sliep met een pistool naast zijn bed, en zeven jaar lang lag hij iedere nacht naar elke auto te luisteren die het grindpad opdraaide!

Toen Wiechert weer hersteld was, schreef hij zijn meest bekende en meest geliefde boek *Das einfache Leben*, in het nederlands vertaald onder de titel: „Het simpele leven”, en tegenwoordig als goedkope paperback verkrijgbaar. Door een vergissing bij de autoriteiten werd het boek in 1939 gepubliceerd. Ironie van de geschiedenis!

Thomas von Orla, zee-officier in de eerste wereldoorlog, weet na zijn thuiskomst geen raad met zijn leven en met de na-oorlogse maatschappij. Hij zoekt naar de zin van zijn bestaan en vindt zijn verloren paradijs terug op een eenzaam eiland in één van de meren in Oost-Pruisen.

Wiecherts volgende boek, deel 1 van de *Jeromin-Kindern*, werd in 1941 door de censuur geweigerd. „Schrijf eens iets vrolijkers”, voegde men hem toe! Samen met *Totenwald* verdween het in een loden kist onder de grond. Na de oorlog was de kopij nog leesbaar, maar het leek wel of de regels vervaagd waren door transsporen. In de laatste oorlogswinter schreef Wiechert zijn sprookjesboek *Märchen*. Het pistool lag onder zijn kussen, en — zo schrijft hij — „dus zijn er weinig sprookjes in de wereld in een minder sprookjesachtige atmosfeer geschreven dan de mijne”. In het voorwoord zegt hij ervan:

... de wereld, zoals die in het sprookje opgetrokken is, is niet de wereld van de wonderen en de tovenaars, maar van de grote en de laatste gerechtigheid, waar de kinderen en volkeren van alle eeuwen over hebben gedroomd.

En in de maanden waarin het zwaard van de oorlog tot in het laatste hart gestoten werd, verzamelde ik alle blijdschap en alle droefheid van mijn leven, en voor alles alle liefde, om mijn schuren met het toekomstige brood voor de kinderen te vullen.

Het is mij een groot raadsel, waarom Wiecherts Sprookjes nooit in een nederlandse vertaling zijn verschenen. Zij zijn het meer dan waard.

Eindelijk gloorde de nieuwe dag boven een Duitsland, dat bloedde uit zoveel wonden. Evenals Amadeus Liljecrona wist Ernst Wiechert nu wat het concentratiekamp was. Evenals het slot van de drie baronnen werd ook Hof Gagert door de Amerikanen gevorderd. Wiechert mocht er blijven wonen, zij het dat zijn ruimte nu beperkt werd. In 1946 schreef hij op aandrang van Max Picard het tweede deel van de *Jeromin-Kindern*. Het hele werk is in het nederlands vertaald.

Jons Ehrenreich Jeromin, een jongen uit het Oostpruisische bosdorp Sowirog, studeert voor arts, ontdekt dat het niet zijn taak is „de wereld te bewegen”, maar om als dokter in Sowirog voor de armen en eenvoudigen van zijn land te zorgen.

En dit was dan voor Wiecherts eigen besef in die tijd, zijn laatste grote boek. Wiechert schrijft over zichzelf:

Ik kom uit geen enkele „school” en ik hoor bij geen enkele richting. Maar ik kom uit een groots landschap, dat veel aan mij gevormd heeft, en uit die eenzaamheid waarin een mens nog groeien en worden kan. Het hele latere leven heeft deze oorsprong en deze oorspronkelijkheid niet kunnen uitwissen, geen vorming, geen ratio, geen wereld. Maar ik heb deze oorsprong doordrongen met alles wat ik geleerd, gezien en ervaren heb. Het is niet alleen maar de Heimat gebleven en zijn uitbeelding niet alleen maar „Heimatliteratuur”.

Ik had het geluk, dat aan het begin van mijn leven alleen maar grootse dingen om me heen stonden en dat ze grootse schaduwen wierpen. Niet een achterhuis, een huurwoning, een geplaveide aarde. Maar dat het bos er was, een groots bos, grootse wolken aan een grootse hemel, en er was zoiets als on-eindigheid in.

En zo was het ook met de geestelijke goederen. Er waren sprookjes, verhalen en gezichten, en de bijbel was er, vol van gezichten. Er was niets kleins, geen krant, geen luidspreker, geen geklets op de hoek van de straat. De „goede God” ging nog door het bos, helemaal alleen, en zijn voetsporen lichtten. En overal om je heen waren de dieren en de vogels. Niet achter hekken met naambordjes, maar vrije dieren, tijdloos, zoals „in den beginne”.

Ik was geen „Naturbursche”. Ik verachtte de wereld niet en nog veel minder de vorm. Ik moest daar leven en ik heb nooit verlangd, dat men rekening hield met „dichterlijke eigenaardigheden”. Dat is alleen maar een voorwendsel voor een gebrek aan tucht. Maar ik stond altijd aan de deur, en als het mij te lawaaiig werd, sloot ik de deur zachtjes achter me toe. Ik kon altijd in de stilte gaan, zoals een vis de diepte in duikt.

Voor Wiechert was het troosten, het laatste niet tegen te spreken troosten, het laatste doel van de godsdienst en misschien ook van de kunst. Hij kende de beperkingen van zijn gaven maar al te goed. Hij vond het niet erg, als zij boeken geen „wereldliteratuur” zouden worden. Als ze maar wel iets anders waren, iets bescheideners, dat we misschien de „Literatur des Herzens” zouden kunnen noemen, de literatuur van het hart. En hij vond het geweldig, toen hij op één van zijn na-oorlogse reizen een nederlandse vrouw ontmoette, die gedacht had dat ze nooit meer in haar leven een duitser de hand zou kunnen geven. Maar hem gaf ze de hand en ze zei, dat ze hem ook een deel van haar hart had gegeven.

Maar nog één keer kwam er een grote onrust in het leven van Ernst Wiechert. Ook na de oorlog spaarde hij niemand in zijn kritiek, hij kreeg vele vijanden en hij had het gevoel dat hij iedere dag voor de rechterstoel gesleept werd. Daarom nam hij *Abschied von der Zeit* en verhuisde naar Zwitserland, aan de Zürich See, tussen Stäfa en Uerikon, op Der Rütihof. Daar heeft hij zijn laatste novellen *Der Richter* en *Die Mutter*, en zijn laatste grote roman *Missa sine nomine* geschreven, die pas na zijn dood is uitgegeven.

En hier leef ik nu. Ik heb brood en zout ontvangen en op het brood staan drie kruisen getekend, net als in mijn kinderjaren. Het huis is doodstil en geen klok geeft het uur aan. Maar de eerste zon valt in mijn ogen en wekt me voor het werk en voor het leven. De vogels nestelen voor mijn deur, de koekoek roept over de wijnbergen heen. Dagenlang zie ik niemand anders dan de postbode, maar heel vaak kloppen vrienden aan de deur en vullen mij de uren. Als ze weggegaan zijn en ik kom het pad terug, dan lijkt het me alsof het zand langzaam wegvloeit uit de zandloper. De lampen branden in de grote, verlaten ruimte, ik zit nog een tijdje achter de vleugel en ik luister ernaar hoe de tonen langzaam wegsterven...

(wordt vervolgd)

D. W. L. Milo - Vierhouten

Prettige Kerstdagen

Bent u ook zo gek op de hoogtepunten van het kerkelijk jaar? Nu ja, u denkt misschien aan die onvrijheid, dat onze predikanten zich verplicht achten (na alle kerstwijdingen) de aan de orde van behandeling zijnde feeststoffen nog eens verder uit te hollen. En dat de kerkgangers idem verplicht worden om deze versleten variaties op oude thema's opnieuw en als het effe kan blijmoedig te consumeren. Maar dat alles bedoel ik niet. Per saldo immers is dat kerkelijk jaar waarschijnlijk een product van zeer wereldse inmenging in kerkzaken. Zoals heel de restantenopruijing van de roomse santekraam en de door een burgerlijke overheid opgelegde tweede feestdagen allen tezamen vallen onder het hoofdstuk Vlees en Wereld. Dat ziet u toch aan de middenstand? Al weken voor Pasen wordt u bekogeld met paaseitjes bij de thee; in de advent worden dat kerstkransjes en tegen sintnicolaas zijn het speculaasjes; aan de tractaties kunt u de kerkelijke kalender aflezen. En dat alles bedoel ik nu juist niet.

Als ik persoonlijk gek ben op het kerkelijk jaar, dan is dat omdat het zulke fijne feestdagen in de huiselijke kring kunnen zijn. De studerende kinderen komen naar huis. De kleintjes hebben kerstvacantie. Als het buiten woedt is het binnen zoet, zongen onze voorouders. De „jaarwende”, het duistere jaargetijde, is aan bod; dan kan het thuis zo licht en vrolijk zijn. Samen naar de kerk — het oude kerstevangelie horen? Prachtig, best, en zorg dat u erbij bent. Maar sla de kerstwijdingen van de mannen-, de vrouwen-, de jeugd-, de huisvrouwen-, de oranje- en de winkeliersverenigingen dan maar over; wees eens schoolziek als het verplichte kerstwijding wordt geblazen, en neem een snipperdag wanneer ook de baas zijn personeel op een kerstavond gaat tracteren — maar behoud uw geloof bij een gezonde kerkdienst. En wat de rest betreft: naar uwe tenten, o Israël!

Het zijn de armste geesten die dan een kostbaar „kerstarrangement” in een restaurant bespreken, of met de jonge vriendin van hun oude dag een hotelkamer in de bergen reserveren. Zo iets kan allemaal veel rijker — en voor veel minder geld. Als het gezin met de Kerst thuis is, en moeder in de keuken eens fijn uitpakt, de grote zoons zich aan een stemmige kerstversiering van de woonkamer wagen en de dochters het hare aan de huishoudelijke lastjes bijdragen... mensen, dan kan er een feest zijn, waarvan het je na vijftig jaar nog warm om het hart wordt.

Een kerstboompje met écht engelenhaar en zilveren ballen? Van mij mag het. Echte kadootjes voor de kleuters? Waarom niet? Een kalkoen of een kerstgans of zo? „Gedenkt en viert met vee en magen”, zingen wij; de mag kan voor een keer dus ook wel verworden worden. Of bent u wat huiverig van die wereldse poppekast? Van mij mag u ook dat; van mij mag u veel. En sluit u het compromis door wat dennegroen (alleen al om die verrukkelijke harsgeur) aan een kerstpudding te paren... ook dat mag. Maar maak er wat moois van, als de Heere het u toestaat. Een blij leven wandelt van bergtop naar bergtop.

Toegegeven, er zijn kniesoren van wie niets mag. Maar als u hun geen verlof vraagt kunnen ze het u ook niet weigeren. En dan heb je nog die rakkers, die met een been in de waereld en met een been in de kark staan: die van twee walletjes eten. Bar en boos.

Zo kwam er eens met de Kerst een predikheer bij ons over de vloer: tussen de beide kerkdiensten zijn tijd passeren. Toen hij bin-

nenkwam viel zijn oog op een... kerstboom. Och ja. Niet dat wi er zo wild op waren — maar alla, de jongste had erom gesmeekt, en je zegt zo vaak nee, dat je ook eens met de hand over het hart... En zegt me die dominé: maar beste broeder zegtie, wát ik nu van u gehoord en gelezen en gedacht had... maar nóóit, dat u nog aan een kèrstboom zou ge-loven!

Ja, daar sta je, met je mond vol plumpudding (echte, uit Engeland). Dat krijg je, als je wel principieel heet maar het niet altijd bent. Ik stamelde wat van „de jongste”, en „voor een keer” en „misschien voor 't laatst” en zo. Maar hoe meer ik zei, hoe meer ik voor schut stond. En die slimme predikant stond maar met huichelachtige ernst de biecht af te nemen. U moet weten: dat was nog in de jaren, waarin het Geref. Gezinsblad ons kon vertellen hoe laat het was. En dat blad zei natuurlijk, dat het niet mocht. Kunt u nagaan; dus al lang geleden.

Nu, troost u, die predikant heeft zijn vet wel gehad. Een week later. Hij stuurde me namelijk een geboortekaartje van zijn jongste aanwinst. En laat nu het watermerk van dat kaartje een ooievaar met een tot luierpakket verheven baby vertonen! Dies schreef ik hem haastig, wenste hem geluk met zijn zoon, en constateerde met geveinsde schrik dat Z.E.W. blijkbaar nog aan de ooievaar geloofde. Wat ik nimmer van hem gedacht had...

—o—

Goed. U maakt dus iets moois van de komende kerstdagen? Laat me u dan een tip geven. Zorg, dat er smakelijke feestmuziek in uw huis is. Breng voor uw gezin eens een grammofoonplaat met schone kerstliederen mee, en laat het straks eens daveren van de klassieke en antieke kerstzangen. Er zijn diverse platen in de handel maar een mooie mag ik u aanbevelen: de plaat Vrolijk Kerstfeest, gezongen door het Haagse Kinderkoor, onder leiding van Marinus Borstlap (Philips P 10087R) en begeleid door Piet Kraak op het orgel van de Haagse grote kerk, afgewisseld en/of aangevuld door een strijkkwartet en klokkenspel.

De namen van Borstlap en Kraak zijn trouwens altijd het onthouden waard. Maar dit kinderkoor zingt zo zuiver, zo expressief en zo... kinderlijk, dat u het ermee te kwaad kunt krijgen.

Kinderen hebben altijd zulke aparte sopranen. Dat serene, onbevleete geluid hoort u ook in Bach's Mattheus Passion bij het koraal „O Mensch, bewein dein Sünde gross”: je voelt dan de schuld van ons en ons voorgelacht drukken op onze zingende kinderen. En zo is het als hun stemmetjes zingen over een „wereld, verloren in schuld”, net zo. Ze weten nog niet wat ze zingen — en dat maakt hun zin zo zuiver. Ze melden een evangelie, dat hun zelf nog niet schijnt te ontroeren, en daarom ontroert het zo. Ze geven — zo zit dat eigenlijk, geloof ik — een boodschap door, die nooit in hun eigen hart kan zijn opgekomen, maar die van boven komt.

—o—

Op deze plaat een dozijn kerstliederen van „Komt allen tezamen” tot Praetorius' fris ontloken roze; van Vondels kerstnacht, schoner dan de dagen, tot het middeleeuwse „Het was een maget uutvercoren, daar Jezus af woude zijn geboren”. De muziek is smaakvol, vindingrijk tot orthodox, zonder overheerst te

worden door het vandaag zo nodige slagwerk; of het moest een pizzicato van de cello of de zilveren klank van het klokkenspel zijn. Het orgel geeft aan alles het vertrouwde karakter, verenigt de uitersten uit de klankenwereld. Zo'n orgel, realiseert u zich opeens, heeft toch eigenlijk een starre objectieve klank, als u daar de bewogen strijkers naast hoort opbloeien. Het koor zingt eenstemmig, soms twee-, zelden driestemmig. De stemmen zijn zuiver, zowel in de sterke als in de zachte zang. De solo's zijn met zorg geselecteerde juweeltjes. Daar zijn regels bij als:

ik geef U heel het harte mijn,
ach, laat mij eeuwig bij U zijn

Er is een kindeke geboren op aard

Stemt allen saam, dat klinkt zo wèl,
met harpen en met orgelspel,

gezongen door „onnozele zielen”, waar u koud van wordt. De uitspraak is schoon en verstaanbaar, van de eerste tot de laatste lettergreep. Het ergste wat ze misdoen is: dat voor „aarde” vaak „aaide” wordt gezongen; maar dat is een spraakgebrek, dat zelfs de knapste omroepsters vandaag siert.

En hoor dan zo'n jochie zingen: „Dies ben ik vro, o benedicamus Domino¹⁾ of „Kyrieleis”²⁾ — en u hoort ineens de middeleeuwse mengvorm, uit de tijd waarin de geestelijke zang langzamerhand uit handen van de clerus in handen van het volk terecht kwam, en het latijn door diets werd aangevuld of vervangen. Als aan het slot de kinderen aan het klassieke Gloria in excelsis³⁾ toekomen, worden ze zo uitbundig, dat ze de dirigent uit de hand lopen (daar zijn het toch kinderen voor?) en Philips heeft het maar zo gelaten. Gelukkig.

Deze kinderen maken iets bij u los. Zij zingen — om met Vondel en de profeet Jeremia te spreken — Rachel wakker, om haar kinderen te bewenen: eerstelingen van het zaad, dat uit haar bloed begint te groeien en heerlijk tot Gods eer zal bloeien, en door geen aardse macht, door geen hoogkerkelijke tyrannie vergaat.

Het lijkt wel of we ons met het kerstfeest pas bewust worden, dat de kerk ook kinderen telt. Doopleden zegt de kerktaal; kinderkens zegt de Schrift. Die kinderen horen er bij, Gode zij dank. Voor hen is een leefklimaat nodig en een zindelijke geestelijke atmosfeer van zuiverheid, geloof, hoop en liefde. Wie onze weldoorwrochte preken aanhoort zou vergeten, dat de kinderen niet als grote mensen moeten worden — maar grote mensen „als de kinderkens” moeten worden, willen zij het koninkrijk Gods binnen gaan.

—o—

Als het u interesseert tracht ik de volgende week u iets te vertellen over een andere langspeelplaat: de „Cantate de Noël” van Arthur Honegger, Philips N 00749R. Die kerstcantate ligt op heel ander niveau: die is niet populair maar wel schoon, schoner, schoonst.

Misschien hebt u genoeg platen met kerstliederen in huis. Of misschien — beter nog — u speelt en zingt zelf met uw gezin (en studeer dan ook eens wat mooie liederen twee- of vierstemmig in!), maar koopt u toch maar de laatste plaat. Dat wordt dan kerstvreugde op hoog niveau. Nog 34 nachtjes.

¹⁾ wij zegenen de Heer.

²⁾ Heer, erbarm u onzer.

³⁾ ere in de hoge.

Vervolg van pagina 247

maatstaven de toegang te ontsluiten of toe te sluiten? Het is toch het avondmaal des Heren? En Hij beslist toch wie daar wel of niet komen zal? En voorzover wij daarbij een roeping hebben is het noch ten aanzien van de eigen gemeente noch ten aanzien van vreemden onze taak met pijnlijke nauwgezetheid te onderzoeken of iemand waarlijk gelooft (zulk een onderzoek is binnen de kring van de eigen gemeente niet eens mogelijk!) doch onze taak is beperkt tot de vraag of er redenen zijn iemand van de tafel des Heren te weren, nl. of zo iemand in ergerlijke zonden leeft. Is dat niet bekend — en dat is niet bekend wanneer een lid der gemeente heimelijk dat doet en uit de aard der zaak wanneer het vreemden aangaat — dan hebben we geen andere taak dan een broeder of zuster van elders met vreugde aan de tafel des Heren te ontvangen.

Geen bijbelse voorschriften

Blijft de vraag of wij, aldus doende, zouden zondigen tegen een gebod van de kerk en dus van mensen, dan tegen enig gebod van God.

Wat het laatste betreft: voor deze en dergelijke vragen heeft ons de Here in het nieuwe verbond geen preciese voorschriften gegeven. Dat hoort echt bij de Nieuwtestamentische vrijheid-van-de-Wet-van-Mozes. In deze Wet had de Here ook voor de godsdienst van Israël tot in details afdalende voorschriften gegeven. Men denke aan de kleine bijzonderheden bij de bouw en de inrichting van de tabernakel. Daaruit mag men terecht de conclusie trekken dat het in de dienst van de Here ook op zgn. kleinigheden aankomt, doch dat neemt het feit niet weg dat de Here in het nieuwe verbond zulke tot in bijzonderheden gaande voorschriften niet heeft gegeven. En nu moeten wij niet doen alsof wij dat 'gebrek' (maar het is precies géén gebrek!) moeten goed maken door zelf maar alles te regelen en te ordenen. Dat is onze taak niet. Het is waar dat alle dingen ordelijk moeten gebeuren in de samenkomsten der gemeente (1 Cor. 14:26) en dat God geen God van wanorde, maar van vrede is, hoe minder er in de kerk voorgeschreven, geordend, gemaatregeld wordt, hoe beter. En nooit moeten „de regeerders der kerk”, zo zegt artikel 32 van de ned. geloofsbelijdenis door hun voorschriften de gewetens binden. Hoe vaak, op welke tijd ('s morgens of 's avonds b.v.) het avondmaal moet worden gevierd, welke broodsoort daarbij moet worden gebruikt, of men rode of witte wijn hebben zal; hoe oud degenen, die ten avondmaal gaan, moeten zijn; of men het avondmaal vieren moet aan een tafel dan wel of brood en beker mogen worden doorgegeven en we zouden nog tal van andere zaken mogen noemen — daarop zoekt men in de Nieuwtestamentische Schrift tevergeefs antwoord. Dat staat in de vrijheid der gelovigen. En waar God ons hier géén bindende voorschriften gegeven heeft, daar moeten wij elkander niet binden aan de onze.

En wanneer in een gemeente vreemde broeders en zusters tot het avondmaal worden toegelaten ook wanneer ze geen briefje van hun binnen- of buitenlandse kerkeraad kunnen overleggen, dan moet men niet zo luid roepen: „Ze houden daar zelfs al open avondmaal” alsof men avondmaal houdt met Jan en alleman en alsof men de 'tweede sleutel' waarvan Zondag 31 spreekt, in onbruik laat en de tucht niet gebruikt om de zonden te straffen.

Artikel 61 van de kerkorde

Het is mogelijk dat iemand hiertegen inbrengt wat artikel 61 van de kerkorde stelt: „Men zal niemand tot het avondmaal des Heren toelaten dan die naar de gewoonte der kerk, tot welke hij zich voegt, belijdenis der Gereformeerde religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende het getuigenis eens vromen wandels...”

Slaat men de diverse verklaringen van de kerkorde op dan treft het dat ze alle onder dit artikel handelen van de toelating van de doopleden der gemeente tot het avondmaal, van de zgn. openbare belijdenis des geloofs. Wij menen ten onrechte. Wij menen dat men hier denken moet aan de vraag hoe onze va-

deren in de zestiende eeuw handelden met roomsen en dopersen en dergelijken, die in de Gereformeerde kerk ten avondmaal wilden komen. In die gevallen, zo oordeelden onze vaders, is het zaak voorzichtigheid te betrachten. Zulke mensen moet men niet tersluiks en stilzwijgend aan het avondmaal laten komen, maar zij moeten duidelijk belijdenis gedaan hebben van de gereformeerde religie en afstand gedaan hebben van hun roomse of doperse gevoelens. Zij moeten de Gereformeerde Kerk niet zonder enige verplichting binnensluipen om haar even gemakkelijk weer bij het keren van het getij te kunnen verlaten: zij moeten publiek en openlijk de besliste keuze doen en breken met hun rooms of dopers of ook volkomen werelds verleden.

Dáárover gaat het.

We hebben hier, dacht ik een duidelijke parallel met de toelating tot het predikambt, waarvan in artikel 9 gesproken werd:

„Nieuweligen, mispriesters, monniken en die anderszins enige sekte verlaten hebben, zullen niet toegelaten worden tot de kerkdienst, dan met grote zorgvuldigheid en voorzichtigheid, nadat zij ook een zekere tijd eerst wel beproefd zijn.”

Geen pas bekeerden, geen mispriesters, monniken en sektariërs zó maar naar de kansel. Aldus artikel 9. Géén pas bekeerden, roomsen en dopersen zó maar naar het avondmaal. Aldus artikel 61.

Boekaankondiging

Van Opstand tot Koninkrijk

Aangezien het de gewoonte is dat medewerkers aan dit blad hun eigen werk aankondigen, deel ik de lezers — niet zonder plezier — mee, dat vorige week bij de uitgevers Buijten en Schipperheijn van mijn hand verscheen „Van Opstand tot Koninkrijk”. Het boek draagt als ondertitel „Hoogtepunten uit onze geschiedenis en geschiedschrijving”. Het is een bundeling van diverse artikelen, die ik in de loop van de jaren in verschillende bladen schreef. Eigenlijk is het de vrucht van een wat eigenaardige hobby. De vaderlandse geschiedenis boeide mij al als jongen. Later, vooral in moeilijke tijden in het kerkelijke leven, verdiepte ik mij in de bronnen van deze geschiedenis: de oude geschiedschrijvers van de opstand, en verder in historici als Groen van Prinsterer, P. Geyl en Jan Romein. Daaruit resulteerden opstellen in allerlei bladen. Op verzoek schreef ik soms ook in het dagblad „Trouw” en verder refereerde ik wel eens over zo'n onderwerp.

Het boek is in zekere zin gegroeid. Sommige artikelen nam ik vrijwel integraal over, andere werkte ik om. Ik verdeelde ze over twee rubrieken: De eerste noemde ik „Studies”, ze bevat een aantal verhalen. Daarin nam ik o.a. op de reeks „Het beleg en ontzet van Leiden” die ik een paar jaar geleden in dit blad schreef. De tweede noemde ik „Discussies”: ze bevat hoofdstukken over het verzetsrecht waarover ik jaren geleden in „De Reformatie” schreef, over „Groen in discussie”, de omwerking van een referaat over „Socialisten en Gereformeerden over de Vaderlandse Geschiedenis” dat ik destijds voor de geref. onderwijzers hield. En zo zijn er meer over Geyl, Romein en anderen.

Als lezers stel ik mij voor het gewone kerklid dat van geschiedenis houdt. Het boek is naar ik meen voor ieder leesbaar geschreven al berust het op wetenschappelijke documentatie. Het behandelt verschillende hoogtepunten uit onze vaderlandse geschiedenis vanuit de calvinistische nationale visie op die geschiedenis. Vanuit dat uitgangspunt bespreek ik ook eigentijdse historici als Geyl en Romein. Ik heb geprobeerd de menselijke factor in het gebeuren te doen uitkomen en ook bij de historici, die worden gekritiseerd, de menselijke achtergrond te belichten. In deze tijd, waarin het nationaal besef op een zeer laag pitje staat, is het m.i. van betekenis de aandacht te vestigen op de grote momenten uit ons verleden. Ik heb daarbij ook aan onze jonge mensen gedacht, en niet minder aan onze onderwijzers.

Dit boek was niet tot stand gekomen zonder het initiatief en de voortdurende medewerking van de uitgever, die er geen kosten voor heeft gespaard om het zo goed mogelijk te verzorgen. De omslag is getekend door de Heer Bert Koning te Alphen aan de Rijn die er m.i. bijzonder goed in geslaagd is de gedachte van het boek in de omslag weer te geven. Onder de titel ziet de lezers de Princevlag (Oranje, Blanje, Bleu) en

En dat het hier toch niet over eigen doopleden gaat dat blijkt toch ook wel hier uit, dat het toch vanzelfsprekend mag worden gedacht dat in de kerk geboren, getogen en onderwezen kinderen als zij belijden, de Gereformeerde religie belijden. Zeggen dat zij dat moeten doen is het intrappen van een open deur. Bovendien staat hier in art. 61, dat zij de Gereformeerde religie moeten belijden naar de gewoonte van de kerk tot de welke zij zich voegen. Nu kan men van een gedoopt lid der kerk dat voor het eerst mee ten avondmaal gaat kwalijk zeggen, dat hij zich voegt bij de kerk. Dat laatste doet iemand die buiten de kerk stond; een dooplid was er van zijn geboorte af in.

Maar hoe het ook zij — dit artikel voorziet niet in hetgeen waarover we thans schrijven: hoe men zal handelen met onbekenden, die wensen deel te nemen aan het avondmaal, met broeders en zusters van elders. Indien men hen op hun eigen verklaring en verzoek toelattende, enig gebod overtreedt, dan is dat zeker niet een gebod van God, hoogstens 'een gebod van de kerk'. Het hebben van zulke geboden is wel rooms, doch niet gereformerd. Dat blijkt uit Zondag 33, vr. en antw. 91: „niet op ons goeddunken of menseninzettingen gegrond” en uit artikel 32 van onze geloofsbelijdenis dat wij alle menselijke vonden en wetten, die men zou willen invoeren, om God te dienen en door deze de gewetens te binden en te dwingen, verwerpen.”

de Statenvlag (Rood, Wit en Blauw) aan elkaar gevoegd in een fraai geblokt geheel. De heer L. F. Venderbos te 's Gravenhage was zo vriendelijk voor de illustrering van het boek te zorgen. Hij heeft dat met grote zorg gedaan zodat het boek een groot aantal illustraties bevat. Ze bestaan voor een deel uit oude prenten, voor een deel uit sprekende foto's van de besproken historici. Het boek telt 294 bladzijden en kost f 18,90. Het is verkrijgbaar in de boekhandel.

R. H. Bremmer - Enschede

Curaçao
na 30 mei 1969

I

Ook wanneer men door regelmatige briefwisseling en door het lezen van de beide voornaamste dagbladen, die in het Nederlands uitkomen: Beurs- en Nieuwsberichten en de Amigoe di Curaçao de gang van zaken op de Nederlandse Antillen van dag tot dag met gespannen belangstelling heeft kunnen volgen, dan blijft het toch nog een brandende vraag, wanneer men erheen vliegt, zal ik mijn indrukken bevestigd vinden of moeten corrigeren en/of aanvullen. Het laatste is mijn ervaring geweest. Dan moet ik zeggen, dat hoezeer ik me ook rondweg gegergd heb aan de tendentieuze en gekleurde, links-gerichte berichtgeving van de gebeurtenissen rond 30 mei, zoals die in Nederland ons werd voorgeschoteld door de Nederlandse dagbladen, die teams, van naar ik hier vernam, wat de Antillen betreft, volkomen onervaren reporters afvaardigden om het Nederlandse publiek van voorlichting te dienen via pers, radio en t.v., toch ben ik min of meer geïnfecteerd geweest met deze misleidende reportage. Hier op de Nederlandse Antillen — ik schrijf dit nadat ik hier enige weken ben en ik kom hier regelmatig enige ma-

len per jaar een aantal weken — heeft men geen goed woord over voor wat Nederland daarover heeft gepubliceerd. Misschien mag ik de aandacht vestigen op de serie artikelen, die bezig zijn te verschijnen in het Vaderland, in de zaterdageditie. Wat ik tot nu toe in de verschenen 3 artikelen daarvan heb gelezen, is zeer goede journalistiek, evenwichtig en indringend tevens.

Op 30 mei was er plotseling een sociale eruptie, het werd een dag lang een ware orgie. Vraagt men naar de oorzaak, dan kreeg ik in het nummer van 15 augustus 1969 van de Amigoe, waar de bekende literator Boeli van Leeuwen een gesprek publiceerde, dat hij had gehad met Amador Nita, een van de leiders van de stakingsoptocht op 30 mei, waarbij Nita als zijn oordeel afgaf: „hoofdschuldigen van 30 mei zijn meneer rum en meneer whisky. Als je 3000 straalbezopen mensen op straat hebt, dan is niet meer te voorzien wat er gaat gebeuren.”

Dokter Jan Taams, de bekende chirurg van Curaçao gaf volgens datzelfde gespreksverslag als zijn mening: „Wanneer mensen in een heet klimaat plotseling grote hoeveelheden alcohol naar binnen slaan dan komen ze in een soort hysterische roes. Ik heb mensen gezien met kapwonden, snijwonden, kogelgaten en gescheurde pezen die zich niet bewust waren van hun wonden. Ze voelden absoluut geen pijn, ze waren behalve bezopen ook in een soort trance.”

En dan geeft Boeli van Leeuwen een van die typische verhalen, zo vol van de Curaçaose humor: Een oud vrouwtje bezig met plunderen galopeert over de straat met een supermarketkarretje, vol beladen met de geroofde buit. Plotseling blijft ze staan, graait onderzoekend in de inhoud van het karretje en zegt dan tegen een keurige ambtenaar die als verdoofd op het trottoir alles staat aan te zien: Mijnheer, zou U even op mijn karretje willen passen, ik ben nog een paar pakjes boter vergeten. Maar U past wel goed op, hè, want er zijn hier zoveel dieven, ziet U...

„Kleine kinderen met enorme bliken melkpoeder tegen de magere borst geklemd, een man met een ijskast op zijn hoofd, een oude vrouw met haar armen vol pakken Kodex. A once-in-your-life-time carnival, a glorious free-for all.”

Dit is dan de reportage van Boeli van Leeuwen, de schrijversnaam van Mr. Dr. W. C. J. van Leeuwen, die in Leiden de titel van meester in de rechten verwierf en de doctorsbul aan de universiteit van Amsterdam. Hij is hoofd van de dienst algemene en juridische zaken van het eilandgebied Curaçao. Onder de naam van Boeli van Leeuwen schreef hij o.m. Rots der Struikeling (bekroond met de Vijverbergprijs), Een vreemdeling op aarde en De eerste Adam. Ook schreef hij het scenario voor Corsouw van Peter Creutzberg, welke film de staatsprijs voor de filmkunst 1967 kreeg. Literatuurliehebbers onder onze lezers kan ik met name zijn Rots der Struikeling zeer aanbevelen. Hij spreekt geen vrouwentaal, het is hier en daar wat rauw. Een spiritueel genoeg is de lectuur van de tegenwoordige gouverneur van de Nederlandse Antillen Debrot, met name diens novelle „Mijn zuster de negerin”. Ter lezing aanbevolen. Dat doet de Nederlandse Antillen kennen, vanuit het oogpunt van samenstelling der bevolking.

Terugkerende tot de gebeurtenissen op 30 mei, de dag volgende op deze uitpattingen, werden ze door allen betreurd.

Niemand had dit gewild. Het komt mij voor, dat als de Koninkrijksgedachte, het één zijn in het Koninkrijk der Nederlanden, werkelijkheid is voor ons die in Nederland wonen, of beter voor ons werkelijkheid gaat worden (want hoe weinig is dat bij ons in Nederland nog het geval, een verzuchting die ik al jarenlang slaak), dan moeten we ons bij het gebeurde betrokken weten, precies als was een overigens gewaardeerd en net lid van de familie op een avond beschonken thuis gekomen en had de boel kort en klein geslagen.

Het is m.i. onjuist en tendentius, dit alles te zien als een sociale explosie, een uitbarsting van lang opgekropte ergernis over sociale misstanden. Dat de sociale verhoudingen in de Nederlandse Antillen bij verre na niet te vergelijken zijn met die in Nederland was bekend. Nederland is een welvaartsstaat, met een eigen problematiek, de Nederlandse

Antillen torsen de moeilijkheden van een gebied in ontwikkeling. Wie nu dit gebied, zoals het behoort, in het raam laat staan, waarin het zich bevindt, namelijk van het gehele Caraïbische eilandengebied, zal maar tot één conclusie kunnen komen, dat vergeleken met tal van andere, zoal niet bij alle andere van de eilanden in dit gebied, Curaçao zeer gunstig daarbij afsteekt. Ik kan dat zeggen op grond van eigen waarneming. In de achter ons liggende jaren heb ik vele van deze eilanden bezocht. En nog slechts enige weken voordat de ramp in Curaçao zich voltrok, was ik nog op Antigua, Barbados en St. Croix. Ook toen weer viel het mij op, hoe de toestand op de Nederlandse Antillen sociaal en economisch in velerlei opzicht gunstiger is dan op die andere eilanden. Aan de ontwikkeling van dit gehele, omvangrijke gebied zal internationaal door gemeenschappelijke inspanning en steun ontzaglijk veel dienen te gebeuren.

Persoonlijk heb ik het voorrecht gehad de laatste tien jaren enige malen per jaar een aantal weken voor zaken hier op bezoek te zijn. In groeiende mate heb ik dit land en zijn bevolking lief gekregen, gelijk zovele Nederlanders, die hier voor kortere of langere tijd hebben vertoefd. De mensen hier zijn ongecompliceerd, vriendelijk en hartelijk. Hun economische positie op een eiland, en dat geldt van alle zes de eilanden, zowel bovenwinds als benedenwinds, is vrij zwak, afgezien van de beide grote raffinaderijen op Aruba en Curaçao. Vandaar dat de toemende hotelbouw, die de toeristen trekt, en aan zeer vele handen werk verschaft, wel als industrialisatieproject No. 1 kan worden aangemerkt.

(Wordt vervolgd)

P. GROEN

INGEZONDEN

Van 22 tot 24 november wordt in Doorn, in 't Brandpunt' de najaarsconferentie gehouden van het ICCC-Jeugdcontact in Nederland.

De sprekers zijn: Kees Glas, zendeling in Korea; J. Kits, evangelist.

De kosten zijn f 19,— per persoon. Voor inlichtingen en aanmelding kunt u zich wenden tot het ICCC-Jeugdcontact, Frederiksplein 24 te Amsterdam, tel. 020-248271.

KERKNIEUWS

BEROEPEN: te Appingedam-Overschild: ds. A. P. van Dijk te Nieuwleusen; te Steenwijk-B: ds. J. J. Wildeboer te Winschoten; te Hoogkerk: ds. J. van Dijk te Uithuizen.

WEZEP — De classis Harderwijk, die al eerder besloot de afgevaardigden van Wezep niet meer in haar midden te kunnen ontvangen, voldeed aan het verzoek van 34 belijdende leden van genoemde gemeente, die zich aan het opzicht en tucht van hun kerkeraad hadden onttrokken, i.v.m. zijn houding jegens het kerkverband, om hen te stellen onder de zorg van een naburige kerkeraad, en wees als zodanig aan de kerk te Hattem. De kerkeraad van Hattem besloot inmiddels aan dit verzoek te voldoen.

ENSCHEDENOORD — De kerkeraad van Enschede-Noord achtte het dringend gewent zijn houding te bepalen t.a.v. die gemeenten waar meerdere Geref. kerken elkaars wettigheid betwisten, met name t.a.v. het afgeven en aanvaarden van attestaties naar/van die gemeenten; het bevestigen van huwelijken van leden uit die gemeenten; en het voorgaan van zijn dienaren des Woords in die gemeenten dan wel het laten voorgaan van dienaren des Woords uit die gemeenten in eigen diensten.

De kerkeraad besloot met 28 tegen 3 stemmen als gedragslijn te aanvaarden, dat de besluiten van de meerdere vergaderingen terzake voor vast en bondig zullen worden gehouden, zolang van enig kerkeraadslid niet een schriftelijke kennisgeving van bezwaar is ontvangen, welke bezwaren met redenen uit Gods Woord en de K.O. omkleed zullen moeten zijn. Alsdan zal de kerkeraad een onderzoek instellen en in het concrete geval nader beslissen.

VERHUISD

van Ravellaan 76 naar Ravellaan 82, Utrecht

C. C. Berg

H. A. Berg-Janse

telefoon 0 30 - 938065

1909—1969

D.V. 1 december a.s. zijn onze lieve ouders

M. VAN VEELN

en

A. G. VAN VEELN-SCHOUTEN

60 jaar getrouwd. De Here dankbaar voor het vele goede ons in hen gegeven, willen wij die dag samen met hen vierden.

Ps. 52 : 7 (ber.)

Zwijndrecht,

W. van Veelen

M. van Veelen-Klerk

Dordrecht,

J. P. Versteeg

N. Versteeg-van Veelen

Capelle a.d. IJssel

J. van Veelen

A. J. van Veelen-Vis

Rotterdam,

A. van Tienhoven

P. M. van Tienhoven-van Veelen

J. M. van den Herik

M. van den Herik-van Veelen

Steenwijk,

M. van Veelen

P. van Veelen-Spoelstra

Kleinkinderen en

Achterkleinkinderen

„De Schutse”.

Cordell Hullplaats 22, Rotterdam-14.

De eerstkomende weken liever geen bezoek.

AANBIEDING VAN DICTATEN TEGEN VERLAAGDE PRIJZEN

Prof. Dr. H. J. Jager,
College-dictaat Filippenzen en Filemon f 4,50

Prof. Dr. H. J. Jager,
College-dictaat De Brief aan de Galaten f 4,50

Prof. Dr. H. J. Jager,
Dictaat-exegese De Brief van Jakobus . f 4,50

Prof. Dr. H. J. Jager,
Enige opmerkingen over Romeinen 1-6 . f 4,50

Enige opmerkingen over Romeinen 6-10 f 5,50

Enige opmerkingen over Romeinen 11-16 f 4,50

Prof. Dr. H. J. Jager,
Enige opmerkingen over Romeinen (gec.) f 17,—

Prof. B. Holwerda,
Seminarie-dictaat Jozua f 4,—

Prof. B. Holwerda,
Seminarie-dictaat Richteren I en II . . . f 7,—

Prof. Dr. K. J. Popma,
Cursus ter inleiding in de Wijsbegeerte
der Wetsidee f 2,50

Teksten bij de Heidelbergse Cat. (3e dr.) f 3,50

Te bestellen bij:

Copiëerinrichting v. d. Berg - Postbus 27 - Kampen

of bij de erkende boekhandel.

Verschenen:

Ds. O. Mooiweer,

OM U TE DIENEN

(enkele facetten van de evangelieverkondiging binnen en buiten de kerk)

Uit de inhoud: Het privilege van Gods kinderen; De inzet van de evangelieverkondiging; Het belang van de preekvorm; Het gewenste effect van de prediking; enz.

Zie recensie in „Opbouw” dd. 13 nov. '69.

Prijs f 3,85.

Te bestellen bij:

Copiëerinrichting v. d. Berg - Postbus 27 - Kampen

of bij de erkende boekhandel.

TWIST DES HEEREN MET ZIJN WIJNGAARD

door Ds. F. van Deursen.

Schriftuurlijke toetsing van de „Open Brief” en de reacties daarop.

3e druk. f 3,90.

FIRMA WESDIJK EN LIEBEEK
Postbus 2 - Postr. 216828 - Barendrecht